welke Kerk men behoort. Niet omdat de zaligheid aan het lidmaatschap van een bepaalde Kerk zou gebonden zijn, maar omdat die zaligheid ons het best gewaarborgd is, waar het Woord van God het zuiverst gepredikt, de genademiddelen naar de instelling van Christus ons bediend en de Christelijke tucht gehandhaafd wordt. Daarom leidt Artikel XXVIII onzer Confessie ons als van zelf tot de vraag over, welke Kerk we dan als de ware hebben te erkennen.

Kerkeraadsverkiezingen.

X.

Nu we het vrouwenkiesrecht hebben besproken en daarmede het principieele vraagstuk wie bij de verkiezing der ambtsdragers *stemgerechtigd* zijn, afgehandeld hebben, kunnen we thans overgaan tot enkele meer practische vragen, die de *wijze van stemming* raken. Al zijn deze quaesties niet van zoo principieel belang, ze geven in ons kerkelijk leven toch vaak genoeg tot moeilijkheden aanleiding, en waar voor een deel zelfs de wettigheid der verkiezing ervan afhangt, is het toch goed ook daaromtrent eenige voorlichting aan onze lezers te geven.

Vóór we dit doen dient echter eerst kort in herinnering te worden gebracht, hoe volgens ons Gereformeerd Kerkrecht de roeping tot het ambt geschieden moet. Drie dingen heeft men daarbij wel te onderscheiden: vooreerst de *verkiezing*, waardoor de personen voor het ambt worden aangewezen; ten tweede de *approbatie*, waardoor de gekozenen aan de gemeente worden voorgesteld om door haar te worden goedgekeurd; en ten derde de *bevestiging*, waardoor de aldus gekozenen en goedgekeurden in het ambt worden gesteld. Geschiedt de approbatie natuurlijk altijd door de gemeente, de verkiezing en de bevestiging der ambtsdragers zijn volgens onze Kerkenorde het werk van den Kerkenraad. Intusschen behoeft dit niet te beletten, dat de Kerkeraad ook bij de verkiezing der ambtsdragers in eigenlijken zin de medewerking der gemeenteleden kan inroepen, en hoe deze medewerking dan geschieden moet, wordt in Art. 22 onzer Kerkenorde aangegeven. Deze medewerking der gemeenteleden kan volgens onze Kerkenorde niet daarin bestaan, dat de Kerkeraad de gemeenteleden geheel vrij laat stemmen, wie zij als ambtsdragers begeeren. Zulk een geheel vrije stemming kan alleen plaats vinden, waar er nog geen georganiseerde gemeente en geen Kerkeraad is en deze nu voor 't eerst moet gekozen worden, maar zoodra er een Kerkeraad is, komt aan dezen ook de leidende macht, de potestas directiva, toe. Bij de verschillende voorbeelden van verkiezing in de Heilige Schrift, zooals Hand. 1, 6, 13 en 14, zien we, hoe de Apostelen de verkiezingen geleid hebben, en hetzelfde volgt evenzeer uit het bevel door Paulus aan Titus gegeven (Tit. 1 : 5). Van een volkssouvereiniteit, zooals de Independenten die drijven, weet de Schrift niet, en onze Gereformeerde Kerken zijn steeds met kracht daartegen opgekomen. Maar al berust de leidende macht bij den Kerkeraad, daaruit volgt niet, dat de gemeenteleden bij de verkiezing geheel moeten buitengesloten worden. De Schrift zelf toont ons in de voorbeelden van de verkiezing van een nieuwen Apostel in de plaats van Judas en van de eerste diakenen, hoe de gemeenteleden wel degelijk aan de verkiezing zelf hebben deelgenomen. Hoe deze medewerking der gemeenteleden nu geschieden moet, is niet voor alle tijden en plaatsen aan te geven, aangezien de Schrift ons desaangaande geen bepaalde voorschriften heeft gegeven. In de Gereformeerde Kerken geschiedde dit dan ook op verschillende wijze; anders in de Kerk van Genève, waar de Overheid de candidaten aanwees, dan in onze kruiskerken, waar de Overheid er geheel buiten stond; en wederom anders in de vluchtelingenkerken in Londen, waar de gemeenteleden grooten invloed op de verkiezing hadden, dan bij de Hugenotenkerken in Frankrijk, waar de Kerkeraad bij de verkiezing geheel buiten de gemeenteleden om handelde. Voor ons doel hebben we echter alleen te rekenen met hetgeen desaangaande in onze Kerkenorde, bepaald in Art. 22, is aangegeven. Deze regeling, die met groote voorzichtigheid is opgesteld, is als volgt. Vóórdat de Kerkeraad tot de verkiezing overgaat, kan hij eerst de gemeenteleden in de gelegenheid stellen, geschikte candidaten voor het ambt bij den Kerkeraad aan te bevelen. Wanneer deze aanbevelingen schriftelijk geschieden, behooren ze natuurlijk onderteekend te wezen. De Kerkeraad plaatst dan de namen dezer candidaten op een »groslijst" en gaat daarna tot de verkiezing der ambtsdragers over, waarbij hij echter niet in absoluten zin aan deze groslijst gebonden is. De verkiezing, die de beslissende daad is, waardoor iemand tot het ambt gekozen wordt, kan daarna òf door den Kerkeraad *alleen* geschieden, in welk geval de Kerkeraad voor elke vacature één persoon aanwijst en dezen dan ter approbatie aan de gemeente voorstelt, òf wel de Kerkeraad kan bij deze verkiezing de gemeente laten meewerken, doordat hij een dubbelgetal van candidaten stelt en de gemeenteleden oproept, om uit dit dubbelgetal met hem een keuze te doen. De medewerking der gemeente draagt dan een beslissend karakter in zooverre degenen, die de meeste stemmen hebben verkregen, wettig gekozen zijn, maar de Kerkeraad behoudt de leiding, aangezien de gemeenteleden niet vrij kunnen kiezen, maar gebonden zijn aan het dubbelgetal, dat door den Kerkeraad is voorgesteld.

De eerste vraag nu is, *wat men onder dit dubbelgetal te verstaan heeft?* In verschillende Kerken wordt dit aldus opgevat, dat de Kerkeraad voor elke vacature afzonderlijk een tweetal candidaten te stellen heeft, evenals dit bij de predikantsverkiezingen geschiedt, waaruit de gemeente dan één te kiezen heeft. Ook de bekende Concept-regeling in ons Kerkelijk Handboekje werkt deze opvatting wel eenigermate in de hand, aangezien hier staat, dat »de Kerkeraad voor *elke* vacature *twee* personen aanwijst en de gemeente in staat stelt, uit *dit dubbelgetal* een keuze te doen." Toch is dit stellig de bedoeling van onze Kerkenorde niet; het woord dubbelgetal zelf wijst dit uit, maar vooral wat er op volgt, dat de gemeente van dit dubbelgetal het *halve deel* zal verkiezen. De bedoeling is dus, dat de Kerkeraad dubbel zooveel personen zal aanwijzen, als er vacaturen zijn (en niet voor elke vacature afzonderlijk een tweetal) en dat de gemeente uit dit dubbeltal als geheel genomen dan de helft kiezen zal. Gesteld dus, dat er twee ouderlingen moeten gekozen worden, dan moet de Kerkeraad niet voor de eerste vacature A en B tot candidaat stellen en voor de tweede vacature C en D, en de gemeente dan uit deze tweetallen laten kiezen, maar de candidatenlijst moet wezen: A, B, C en D en de gemeente moet vrij zijn om uit dat *viertal* candidaten *twee* te kiezen. Van practisch belang is dit, omdat de keuze der gemeente daardoor minder gebonden is. Indien de Kerkeraad voor elke vacature afzonderlijk een tweetal stelt, dan kan hij door tegenover elkander twee candidaten te plaatsen, waarvan hij weet, dat de een door de gemeente minder begeerd is, in zekeren zin een ongeoorloofde pressie, op de stemming uitoefenen. En juist dat wil de Kerkenorde voorkomen.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

1. H. A. Munnik Jz. Dienaar des Woords bij de Gereformeerde Kerk te Barendrecht. Het boek Jona in vier predikaties. Zutphen, J. B. van den Brink & Co.

Ds. Munnik had voor zijn Gemeente, in vier preeken, het boek Jona behandeld. „Niet", zooals er in de eerste staat, „van vers tot vers", want hij vreesde, dat „bij een behandeling van a tot z het groote geheel zou te loor gaan". Hij koos er dus enkele plaatsen uit, die hem de hoofdmomenten toeschenen.

Als zoodanig een viertal.

Jona 1 : 1, 3; III : 3, 4 en 10; IV : 2, 10 en 11 en 1 : 17 en 2 : 10.

En dit viertal te Barendrecht gehouden preeken heeft hij nu doen drukken.

Daarin wordt Jona dan achtereenvolgens bezien als een historisch, een profetisch, een symbolisch en een typisch teeken.

Het thema van de eerste preek is: Jona's historie een teeken van Gods goedheid tegenover 's menschen kleinheid; dat van de tweede: Jona's profetie een teeken van Gods barmhartigheid tegenover der heidenen verlorenheid; dat van de derde: Jona's symboliek een teeken van Gods vrije genade tegenover Israels eigengerechtigheid, en dat van de vierde preek: Jona's typiek het teeken van den Christus in Gods verlossing tegenover 's menschen dood.

Deze preeken werpen een licht over het boek Jona en kunnen daardoor aan het verstaan van dit Bijbelboek te goede komen.

2. Tekst en Uitleg. Practische verklaring van het Nieuwe Testament door Prof. Dr. A. van Veldhuizen, Het Evangelie van Lucas door Prof. Dr. J. de Zwaan. J. B. Wolters, Groningen, Den Haag 1917.

Dit, wat druk, papier en omslag betreft keurige boekje is het vierde in de reeks praktische verklaringen der N.-Tische Schriften welke, onder redactie van Prof. van Veldhuizen, bij Wolters verschijnen en dat door Dr. Van Veldhuizen's ambtgenoot aan de Rijks-Universiteit te Groningen, is bewerkt.

De Inleiding handelt kortelijk over de verhouding van het Lucas- tot de andere Evangeliën; over taal en stijl; tijd en plaats; den Schrijver en het karakter er van; de verhouding tot Paulus; het Messiaansche geheim en de laatste dingen.

Aan het slot een, tot op onzen tijd bijgehouden, Litteratuur-opgave. In de Tekshoofdstukken is de inhoud der verschillende onderdeelen, door een kort, cursief gedrukt opschrift aangeduid, wat het overzicht bevordert.

Omtrent de vertaling schrijft Prof. De Zwaan: »Een vertaling behoort natuurlijk, als het eenigszins kan, ook den stijl van den auteur weer te geven. Lucas zelf stond echter reeds voor moeilijkheden. Zijn zegslieden spraken de volkstaal en zelfs schemerde het Joodsche in sommige zinswendingen nog door. Nu heeft hij overal iets van den tint der beschaafde spreektaal en zelfs van de schrijftaal weten aan te brengen, en in den stijl van het Grieksche Oude-Testament een overgang gevonden tot die eigenaardigheden en onbeholpenheden van zinswending, die moesten blijven herinneren aan Galilea en Jerusalem. Vast van lijn kon zijn stijl dus niet wezen, maar toch heeft hij een zekere eenheid in verscheidenheid bereikt, die ik getracht heb, zoo goed en kwaad als het ging, in onze taal weer te geven«.

Wat de Uitleg betreft, wijst Dr. De Zwaan er op, dat men zich daarbij drieerlei taak kan stellen. Als zoodanig noemt hij dan allereerst: „den lezer in onzen tijd, met een uitleg, daar te brengen waar de eerste lezers stonden. Niets mag hen meer verhinderen het geschrevene even goed te begrijpen als zij". Door den aard van heel de reeks: „Tekst en uitleg" was deze eerste opvatting der taak van den uitlegger hem voorgeschreven. „Mijn taak", schrijft Dr. De Zwaan, was slechts te vragen wat Lucas zegt en hoe wij ertoe kunnen komen zijn verhaal te lezen met gedachten en voorstellingen, die destijds bij de eerste lezers aanwezig waren".

Aan deze opvatting heeft hij zich gehouden.

Een Register van namen en zaken en een lijst van de in den uitleg aangehaalde bijbelplaatsen is er aan toegevoegd.

Ook dit deeltje Tekst en Uitleg kan bij de N.-Tische studie dienst doen.

3. J. M. Westerbekk—Wirtz, De glazen knikker, 3e druk, H. Ten Brink, Meppel.

Dit kinderboekje, geillustreerd met zwarte plaatjes en 1 gekleurd, door H. J. Kolk is er een uit de Serie Leesboek voor School en Huis, onder Redactie van J. C. Wirtz Cz., Schoolopziener in het district Winschoten. Het is bestemd voor nog kleine kinderen, en de heer Wirtz laat er aan vooraf gaan'n: »Aan de onderwijzers of onderwijzeressen, die dit boekje met de kinderen zullen lezen." Hij begint dit met »Onze kindertjes moeten *natuurlijk en nauwkeurig* leeren lezen en nu gebeurt het telkens, dat die twee eischen met elkaar in botsing komen". De heer Wirtz wil, om die botsing te voorkomen, deze methode volgen, dat de kinderen eerst natuurlijk leeren lezen en dus, boekjes voor zich krijgen waarin niet; *mensch* maar *mens*, niet-*lijk*, maar-*lik*, niet *den* maar *de* staat.

Naar deze methode is ook dit boekje geschreven.

Zij wordt echter alleen toegepast bij de leesboekjes voor het tweede jaar. »Als de kinderen wat meer vaardigheid hebben verkregen, wordt het voor hen gemakkelijker zelf te zien, waar de nauwkeurigheid aan de natuurlijkheid moet opgeofferd«.

Zóó is het dan ook met de andere boekjes uit deze Serie. Leesboek voor School en Huis, met:

4. G. J. en I. M. Wansink, Gedichten voor jonge lezers. 1e en 2e deeltje. H. ten Brink, Meppel.

In deze twee deeltjes zijn langere en kortere verzen van onze beste Nederlandsche dichters uit vroeger en later tijd gebundeld. Onder elk vers is naast den naam het geboortejaar van den auteur vermeld.

Zólke Schoolboekjes zijn 'n vooruitgang in het genre en zullen ook aan de esthetische opvoeding bevorderlijk zijn.

5. Stemmen des Tijds. Maandschrift voor Christendom en Cultuur. Zevende jaargang. Uitgegeven door G. J. A. Ruys, te Utrecht.

In het Februari-Nr. geeft L. E. het slot van haar novelle Mietje van der Dussen en schrijft J. C. Wirtz over Vier wetsvoorstellen inzake »lager onderwijs«. Dr. G. Smit, levert er een studie over: De dertien geloofspunten der Joden, waarvoor hij veel litteratuur raadpleegde. Van Willem de Merode en van Dr. Felix Rutten verzen. Dan: de als steeds interessante Buitenlandsche Kroniek van H. L. Baarré en aan het slot Leestafel.

De 13 geloofspunten der Joden, »in dichterlijken vorm opgenomen in den Jigdalzang, 't avondgebed voor den Sabbat« zijn: 1. Gods bestaan. 2. Zijn eenheid. 3. Zijn onlichamelijkheid. 4. Zijne eeuwigheid. 5. God als wereldbestuurder, door alles vereerd en aangebeden. 6. De profetiën. 7. Mozes, de vader der profeten. 8. De goddelijkheid der Thora. 9. De onveranderlijkheid der Thora. 10. Gods alwetendheid. 11 Belooning en straf. 12. De verlossing door den Messias. 13. De herleving der dooden.

6. Christelijk Vrouwenleven. Tweede Jaargang. Uitgave E. J. Bosch Jbz., Nijverdal.

Van Johanna Breevoort een stichtelijk stuk (Habakuk 3 : 16), en iets over Centrale Keukens. Van Mevrouw Diepenhorst de Kroniek. Anthonia Margaretha geeft er het VIII stuk van De Predikantsvrouw, J. v. d. Mersch schrijft er over Kinderlijk Vertrouwen en Indica over Javaansch Vrouwenleven. Verder de gewone rubrieken en een vers, naar Spreuken XXXI, De deugdelijke vrouw, door Ds. A. J. Mulder van Bussum. G.

Officieele Berichten.

Lijst van namen van H.H. candidaten in de Theologie, die de bevoegdheid hebben in de Geref. Kerken op te treden, doch zich, wegens voortzetting der studiën, voorloopig nog niet beroepbaar stellen:

F. L. Bakker, Rozengracht 48, Amsterdam.
W. Beek, Van Bijlandtstraat 172, Den Haag.
S. P. Dee, Vloeddijk, Kampen.
J. G. Fernhout, Nassaukade 89, Amsterdam.
J. W. Geels, Vaartweg 17, Hilversum.
J. R. Goris, Geref. pastorie, Zevenbergen.
J. Hoek, Singel 82, Schiedam.
C. Koppenaal, Stad aan het Haringvliet.
E. D. Kraan, Zuidwal 26a, Den Haag.
L. Onvlee, Rapenburg 4, Leiden.
A. Pos, Westrijde 58, Zaandam.
Th. Ruys Jr., Binnenkant 28, Amsterdam.
D. H. Th. Vollenhoven, Ceintuurbaan 173, Amsterdam.
D. de Wit, Leidschendam.
A. G. Wolf, Rosendaalschelaan 300, Velp.
J. L. v. d. Wolf, Crabethstraat 47, Gouda.

Kerkeraden, die een candidaat voor hun gemeente wenschen te zien optreden, worden verzocht zich zooveel mogelijk naar bovenstaande adressen te wenden. Overigens is het adres van de Theol. faculteitsvereeniging: J. Visscher, Keizersgracht 162, Amsterdam.

Kort Verslag van de Vergadering der Classis Axel van de Geref. Kerken, gehouden 17 Januari 1918 te Axel.

1. De praeses van de roepende kerk van Zaamslag, Ds. de Walle, opent de vergadering, laat zingen Psalm 25 : 3, leest Ps. 33, en gaat voor in gebed.

2. De credentiebrieven worden nagezien. Alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd, 3 kerken hebben instructies.

3. Het moderamen wordt als volgt samengesteld: Ds. de Walle, praeses, Ds. Brouwer, scriba, Ds. de Mildt, assessor.

4. De notulen worden gelezen en na eenige wijziging goedgekeurd.

5. Ingekomen stukken: schrijven van de Particuliere Synode van N. Br. en L. met verzoek om financ. steun.

6. Op het voorstel van de kerk van Axel, betreffende verzorging van tuberculose lijders, wordt niet ingegaan.

7. Rondvraag Art 41.

a. De kerk van Hoek vraagt verhooging van subsidie; wordt toegestaan.

b. De kerk van Axel vraagt nog één hulpdienst voor de maand Februari; wordt toegestaan.

c. De kerk van Schoondijke vraagt een consulent. Ds. de Mildt wordt daartoe door de classis aangewezen.

d. De kerk van Zaamslag vraagt inlichting in zake tuchtoefening; de vergadering gaat in comité.

8. De comitévergadering wordt opgeheven. De boeken van den classicalen quaestor worden nagezien en in orde bevonden. Eveneens de boeken van den Dep. Art. 13 K.O.

9. Inplaats van Ds. Brouwer wordt benoemd tot quaestor der classis Ds. Groeneveld.

10. Rapport van de kerkvisitatie in de kerken van Oostburg en Schoondijke wordt uitgebracht.

11. De stukken van Ds. Brouwer, beroepen naar de Geref. Kerk van Heemstede, worden nagezien en geapprobeerd.

12. Rondvraag: Ds. Thielen, dep. van Rijn-Pruisen en Westfalen, doet mededeeling van een schrijven betreffende bijdragen voor den arbeid aldaar. De Archivaris der Classis doet mededeeling betreffende den staat van het archief.

Ds. Brouwer spreekt een woord van afscheid, dankt voor het vertrouwen in hem gesteld gedurende zijn verblijf in de classis en voor de hartelijkheid daar ondervonden, en bidt der classis 's Heeren zegen toe.

De praeses beantwoordt dit afscheidswoord namens de classis, dankt hem voor zijn arbeid in de classis, betreurt zijn heengaan, en wenscht hem toe dat hij ook elders met zegen moge werkzaam zijn.

13. Roepende kerk is Axel, welke beslissen zal over de plaats van samenkomst; tijd: eerste Donderdag in Mei.

14. De korte notulen worden vastgesteld.

15. Ds. Brouwer gaat voor in dankgebed, waarna de praeses de vergadering sluit.

Op last der classis,
H. Z. de Mildt, *h. t. assessor.*

Buitenland.

Duitschland. De predikanten in Duitschland laten zich bij het voortduren van den oorlog steeds meer hooren. Eenige Berlijnsche predikantenverhieven hunne stem, en anderen meenden zich tegen hun getuigenis te moeten uitlaten. Er heeft zich in Duitschland een »Vaderlandspartij« gevormd, die in persoonlijkheden als von Tirpitz hun man vonden, terwijl predikanten voor haar optreden. Dit verwondert ons niet. Wat ruim honderd-vijf-en-twintig jaar geleden de Fransche revolutionairen bestonden, namelijk om in alle landen tot revolutie aan te zetten, hetgeen in ons land bij de Patriotten weerklank vond, terwijl de Prinsgezinden zich daartegen stelden, dat doen de Russische revolutionairen tegenwoordig op nieuw. Hunne anarchistische denkbeelden willen zij laten triumfeeren; geen wonder dat men zich ook in de predikantenwereld dapper weert om dat te voorkomen. Duitschland heeft niet alleen tal van uitwendige vijanden te weerstaan; ook inwendige moet men het hoofd bieden. Jammer maar, dat niet allen één lijn trekken. Dat blijkt uit het volgende. Eenige predikanten uit Hannover lieten de volgende verklaring drukken:

»De ondergeteekenden mzenen tegenover het vaderland verplicht te zijn openlijk te verklaren: 1e Wij geven het bedreigde vaderland wat het toekomt: liefde van ganscher harte en een standvastige trouw, tot een eervolle, de toekomst verzekerende vrede verkregen is. 2e Maar boven het vaderland staat, alle landen omvattend, het rijk Gods, welks Evangelie luidt: Gerechtigheid, vrede en liefde. 3e Men zou het Evangelie slecht dienen wanneer men de hartstochten, door dezen oorlog opgewekt, niet meester bleef en tot een Chauvinisme verviel, dat ons, vredeboden, tot »oorlogstheologen« stempelde. 4e Wel is een vaderlandsche toorn gerechtvaardigd, maar het verduistere ons oordeel niet, dat aan dezen oorlog een algemeen gebrek aan gerechtigheidszin en een overmaat van mammonszin, kortom de zonde, ten grondslag ligt. 5e Daartegenover onverschrokken voor gerechtigheid, liefde en onstoffelijke goederen, kortom voor de heerschappij Gods, te strijden, is onze eerste plicht. Wij dienen daarmede ook ons vaderland; dat alleen onder de heerschappij Gods gedijen kan. 6e Wij begroeten het met blijdschap, wanneer te Upsala en elders in neutrale en vijandelijke landen dezelfde Christerijk-redelijke eischen geuit worden. Wij vertrouwen dat deze »nieuwe«, in werkelijkheid oude geest van het Rijk Gods zich door alle sterke hindernissen baan breken zal en den volken als het veiligst, zij het ook als het langzaam rijpend krijgsdoel, een toekomst in gerechtigheid en geluk brengen zal. In deze overtuiging reiken wij elken gelijksgezinde de hand: voortwerken en niet moede worden«.

Het *Hamburger Kirchenblatt* teekent hierbij aan: Deze verklaring is zoowel door orthodoxe als liberale predikanten onderteekend. Men verzoekt ons die over te nemen. Waarom niet? Men kan even goed vragen: waarom wèl?

Ik zou niet weten welk punt ik als »oorlogstheoloog«, zij het ook zonder Chauvinisme, tegenspreken zou. Gaarne voegde ik er nog een punt 7 aan toe: »Daarom moeten wij een goeden Duitschen vrede hebben, die uitwerkt, dat niet Engeland, maar wij de hand over België hebben, en de zee vrij wordt, opdat onze kinderen in vrede de werken des vredes doen kunnen«. Wanneer deze verklaring eenige bijzondere beteekenis hebben moet, behoort men tusschen de regels door te lezen, want anders begrijp ik niet waarom deze gemeenplaatsen in een verklaring voorkomen. Er is ons echter niets van bekend geworden, dat in vijandelijke landen dezelfde christelijk-redelijke eischen gesteld worden. Wat men daar onder christelijk-redelijke eischen verstaat: de onderdrukking van Duitschland, willen de onderteekenaars der verklaring niet. Ik houd — naar ik hoop met hen die de verklaring teekenen — voor den gewichtigsten christelijk-redelijken eisch, dat de geheime aanstoker dezer ellende, Engeland, geheel overwonnen wordt, zoodat hem de lust vergaat, weder een vreedzaam, arbeidzaam volk als het Duitsche te overvallen of te laten overvallen. Als men het zoo verstaat, zijn wij het geheel met punt 4 eens! Alleen wil ik, al ben ik een bode des vredes, gaarne het recht op den eeretitel van »oorlogstheoloog« behouden. Want welk goed Duitscher is thans niet in den oorlog«?

Men ziet het, de Duitsche predikantenwereld is verdeeld. De redactie van het Hamburger blad verwijt den onderteekenaars van de verklaring der Hannoversche predikanten te recht, dat zij gemeenplaatsen de wereld hebben ingezonden. Wanneer zij eens gingen uitleggen wat zij eigenlijk bedoelden, zouden zij openbaar worden als mannen, die lijnrecht staan tegenover de »Vaderlandspartij«. Maar waarom dit dan niet ridderlijk verklaard?

Winckel.

Voor Kinderen.

VELERLEI WEGEN.

XX.

Verpleegster.

Veertien dagen gingen voorbij, waarin ik allerlei ervaringen opdeed.

De heer Jansens beterde weinig of niet. Op zijn gevorderden leeftijd ging de genezing langzaam. Zelfs hoorde ik van den dokter, dat het de vraag was of de zieke geheel zou herstellen. De val dien hij gedaan had, was blijkbaar hoogst ernstig.

Hem te verplegen kostte mij niet veel moeite. Volstrekte rust was hem voorgeschreven, en rusten kon hij gelukkig. Bezoek mocht hij niet hebben; misschien was het wel daarom dat mevrouw slechts tweemaal daags in haars mans kamer verscheen. Zij bleef dan echter maar kort om hem niet te storen. Tegenover mij was zij koel beleefd, maar toch kon ik duidelijk bespeuren, dat zij liever een ander bij het ziekbed had gezien. De verdere huisgenooten en vrienden hielden zich ook stipt aan des dokters voorschrift en kwamen heel zelden.

Zoo was ik veeltijds met den zieke alleen, en daar hij toch niet altijd slapen kon, kwam ik op de gedachte om te doen als in Afrika. Ik vroeg den heer Jansens, of hij goedvond dat ik hem weer wat voorlas.

»Ga gerust uw gang", zei hij, »ik kan toch niet anders doen dan stil liggen en mij vervelen."

»Maar uit welk boek?"

»Dat is mij eenerlei. Er zijn hier genoeg boeken in huis."

»Dus u laat het aan mij over?"

»Zeker", antwoordde hij mij aanziende als wilde hij zeggen: Ik begrijp waar gij heen wilt.

En dat was ook zoo. Ik had gedacht aan mijn Bijbel, waarin ik toch dezer dagen veel las. Bovendien vreesde ik, als ik om een boek vroeg, er een te krijgen dat mijns inziens minder diensig was. Ik kwam liever met de huisgenooten weinig in aanraking, die mij toch al vermeden. Slechts nam een hunner mijn plaats in tijdens mijn lezen die ik voortzette op uitdrukkelijk verlangen van mijnheer.

Had ik in zekeren zin gedacht hem te verschalken, dat mislukte geheel. Hij had een fijnen neus voor fijne boeken. Mijn zakbijbel leek uiterlijk in het minst niet op den grooten Statenbijbel, dien ik aan de Kaap had gebruikt. Toch, dat begreep ik later, vatte hij dadelijk met welk boek ik kwam. Doch hij zeide niets, en hoorde rustig toe, terwijl ik het eerste hoofdstuk van Daniel begon. Zoover ik kon oordeelen hoorde hij met aandacht tot het einde toe. Toen ik een oogenblik zweeg, zei hij glimlachend:

»Ze wisten het in dien ouden tijd ook wel. Wat wordt er tegenwoordig al niet getwist over de vraag, of vleesch eten goed is, en of het ook beter is zich alleen met planten te voeden. Onlangs werd mij verteld van een vergadering van planteters of vegetariërs, zooals de heeren zichzelf het liefst noemen. Ik heb nog altijd iets onthouden van een vers dat daar werd voorgedragen: Zeker wijl het zoo gek is, is het mij bijgebleven. Hebt gij er wel eens van gehoord?"

Hij moest eerlijk erkennen van niet, en mijnheer ging voort:

»Nu dan moet ik u de acht regels, die ik er van ken, toch eens opzeggen":

Toen 'k nog van koe- en schaapsvleesch [leefde,
Was ik als een sprichtig riet, dat beefde,
Maar sints ik ging naar 't groentenhuis
Barstte ik van welstand uit mijn buis.
O, vrienden, ziet mij en wilt hooren:
Dat komt van groenten en van koren.
Of gij 't gelooft of niet, 't is waar,
Elk centnaars ooft eet ik per jaar.

„Dien weg kenden die Daniël en zijn vrinden ook al. Daar is toch niets nieuws onder de zon. Er staan toch aardige dingen in die oude boeken«".

Het kwam mij voor dat de Bijbel ons toch tot een ander doel was gegeven dan voor het maken van zulke opmerkingen. Ik kon daarom niet nalaten te zeggen:

„Wat beter is weet ik niet, maar wel dat het hier iets bijzonders was. Gods zegen rustte op die jongelingen omdat zij trouw waren aan de wet des Heeren".

»Daarover kunnen de geslachten verschillen", antwoordde mijnheer droogjes.

Hiermee brak het gesprek over dit onderwerp af. De zieke wilde wat slapen. Misschien ook praatte hij liever niet over de wet des Heeren. Doch er kwamen nog meer dagen, zelfs weken — want rusten en liggen was al wat hij kon. En zoo nu en dan raakte men toch over het gelezene in gesprek.

Sommige gedeelten schenen den hoorder bizonder te treffen. Zoo b. v. wat ik las over de krankzinnigheid van koning Nebucadnezar. Daarover makten wij weer in gesprek en praatten lang. Het werd ons toen, geloof ik, beiden duidelijk dat er een verschil bestond 't welk telkens uitkwam. Mijnheer Jansens zocht gelijk Nebukadnezar van Babel, het heil bij zich zelf, en roemde gaarne in eigen grootheid en heerlijkheid, Gode de eer te geven kwam niet bij hem op. Aan Gods bestuur geloofde hij waarschijnlijk volstrekt niet. Misschien liet zelfs de vraag of er wel een God was hem tamelijk onverschillig.

Dat het bij mij anders gesteld was behoeft gelukkig niemand te betwijfelen. Mijnheer beweerde, dat ook de beste mensch krankzinnig kan worden, en dat men het te ver trok zoo men de waanzinnigheid van den koning van Babylonie beschouwde als een straf. Want zei mijnheer, Babel was toch werkelijk door Nebucadnezar tot een groote, prachtige stad gemaakt. Ik daarentegen hield vol dat de koning door zijn hoovaardij en trots de straf verdiend had, die over hem kwam.

„U kunt dat gelooven", zei mijnheer Jansens „het is u zeker zoo geleerd door den dominé. Die soort menschen overdrijven altijd schrikkelijk".

Maar Nebukadnezar zelf zegt dat hij de straf kreeg, omdat hij God niet de eer had gegeven.

„Zoo, waar staat dat"? vroeg de zieke.

Ik las hem de verzen voor. Hij luisterde aandachtig en zei toen:

„Dat verandert. Maar toch als iemand pas van krankzinnigheid is genezen, kan men op zijn woorden nog niet te veel vertrouwen. Dat zult ge mij toegeven".

Zoo gingen eenige weken voorbij. Ik merkte op dat mijnheer allengs meer oplettend luisterde. Hij sprak ook meer, schoon niet over de dingen van Gods Koninkrijk.

Een paar malen was mevrouw binnengekomen, juist toen wij over het gelezene uit den Bijbel bezig waren. Ik zag duidelijk dat het haar hinderde, al zeide zij niets. Later vernam ik dat zij er met de huisgenooten over gesproken had, hoe ontmoedigend en gevaarlijk het was met een zieke over zulke dingen te praten. Zelfs werd er de dokter in betrokken opdat hij het zou verbieden. Maar deze weigerde en zei: Als het den zieke goed doet mag het gerust. En de zieke op zijn beurt verklaarde:

„Ik laat jufrouw Betje vrij mij voor te lezen wat zij wil. Het is ten minste geen flauwe kost, en geeft nog wel eens een aardig gesprek."

BRIEFWISSELING.

B. en D. en K. te L. Dank voor de toezending. Ik hoop u bij de eerstkomende gelegenheid de aandacht op te vestigen. Maar waarom het niet eer gezonden? Dan ware de vergissing niet voorgekomen.

Hoogenbirk.

Ingezonden Stukken.

(*Buiten verantwoordelijkheid van de Redatie.*)

Hooggeachte Redacteur,

Zou ik voor de navolgende regels over eenige plaatsruimte in uw veelgelezen blad mogen beschikken? Het geldt hier ongetwijfeld een ernstig belang. Vooraf betuig ik U mijn oprechten dank voor de inwilliging van mijn verzoek.